

SZÓLÍTÁS.

AZ IRODA előtt csoportokba verődve állottak. Az uraságot várták. Ünneplőbe öltözött gyűrött arcú cselédek, juhászok és mesteremberek úgy feketéltek az udvaron, akárcsak őszi vetésen a varjak. Reggel hét óra sem volt még, de a nagybirtok majorságaiból együtt volt már minden épkézláb ember.

Mindenszentek napja volt s a permetező köd ráfeküdt az emberek mellére.

— Kezdhetnék má'! — türelmetlenkedett az egyik bojtár épen abban a csoportban, ahol a kanászok és a tehenesek álltak együtt s léha nyugalommal eregették kurtaszárú pipájukból a füstöt.

— Tán biz' nem érsz rá? — vetette oda az öreg juhász.

— Azért ugrál, mert javítást akar! — jegyezte meg az egyik öreg béres és odahúzódott a mesteremberek közé.

— Pedig úgy hallik, nem igen fognak javítani! Sok a cselédféle, akad ilyen bérért is elég! A kenyér mindenkinek köll, senki se hagyja a szógálatyát, ha nem muszáj — vetette közbe tudákosan a bognármester.

— Nem bion! — vélekedett a magtáros — nem léssen itt ma senki ifja-fiának előnyössége, hacsak Petri bátyánknak nem, mer' máma telik szógálatyának huszonötödik évfordulattya!

— A' löhet! Azé' gyön az uraság — erősítette a csikósgazda is — mer' hogy jubileon léssön!

Bent az irodában a főintéző és segédtsztek már öt óra óta foglalatostkodtak. A bérlő úr csak az utolsó percben küldte értesítését, hogy a szólításon személyesen kíván jelen lenni, iparkodtak tehát legalább látszólagos rendet teremteni az irodában. A főintéző soha nem tapasztalt buzgalommal tanulmányozta a cselédlistát és olvashatatlan megjegyzésekkel iparkodott teli tömni a rubrikákat, hogy az uraság láthassa lelkiismeretes pontosságát s majd aszerint intézhesse a szólítást. A segédtsztek ásítva iparkodtak némi rendet teremteni az íróasztalokon. A szerte-szétheverő papirost, kimutatásokat és kifizetetlen számlákat begyömöszölték a fiókokba.

Az öreg számtartó még nem volt bent. Valahol a vendégszobában az egyik parádéskocsis borotválta. Életlen késével épen a nyakán munkálkodott, mikor lélekszakadva berontott az irodaszolga:

— Meggyűtt az uraság!!

A kocsis ijedtében a saját ujját vágta meg s kint is elcsillapodott egy pillanatra a moraj.

A nagyságos bérlő úr előtt lerepültek a kalapok ; az imént még hangosan vitázók egyszerre alázasat szolgákká vedlettek.

* * *

A szólítás a legnagyobb rendben folyt. Öreg szolgák, elégedetlen fiatalok egymás kezébe adták a kilincset. Duzzadó reményekkel a bemenők, csalódottan a kijövők.

Az uraság rossz kedvben volt, minden kérelmet megtagadott.

— Akinek nem tetszik, felmondhat ! Itt az ideje — torkolta le az alázasatosan kérőket. Ezek reményük összezsugorodott roncsaival bele-törődtek a változhatatlanba.

A főintéző szeretett volna a gyámoltalanokon segíteni s ahányszor belépett egy cseléd, megköszöri a torkát, hogy szólni fog, de bizony csak jobbnak vélte a hallgatást. Amikor azonban az őzmajori tehén lépett be s annak kérését is elutasította a bérlő úr, a főintéző megemberelte magát s németül szólta oda az uraságnak :

— Az érdemeiket mégis tán tanácsos volna, nagyságos úr . . .

— Csak kötelesség van ! — vágott szavába a bérlő és félretolta a feléje nyújtott listát. Azért nem győzöm a kiadásokat ; azért kell tönkre mennem — folytatta a bérlő úr — mert eddig az urak derűreborúra osztogatták az én kegyeimet is ! Nincs szükségem önfeláldozó jótéteményekre ! Szorgalom, hűség iparkodás : frázis. Annyi, mint protekció ! Nekem az urak ne protezsáljanak senkit ! És különben is mátol kezdve magam kívánom az összes személyi ügyeket intézni.

Hanyag mozdulattal vette elő szivartárcáját és rágyújtott egy rövidszivarra.

A főintéző meg a segédtsztek lopva összenéztek. Valami keserű mosolyféle játszadozott a szájuk szegletén, de azért mégis komolyak voltak.

Kint pedig ritkult az álldogálók tömege. Az őszi szél végigsöpört az udvaron és lerázta a csenevész akácok utolsó leveleit is. Behuzott nyakkal, fázósan bandukoltak az öregek és káromkodva a fiatalok.

Egy sem volt megelégedve. A béresgazda, aki az imént még hangos szóval gorombáskodott a javítás reményében, most együtt szitkozódott a távozókkal.

— Rosszseb' az ilyen uraság ! Nem érdemes itt vesződni — dörögte keserűen a gazda. — No, ne féjjetek, maj' másképp lesz ezentúl ! A többiek hallgattak.

Apró hópihék szállingóztak a levegőben. A hirtelen támadt északi szél egyszerre hidegre fordította az időt. Fehér zúzvara rakódott a csupasz fák gallyaira s a fáradt arcú emberek fedél alá kíváncsoztak.

* * *

Petri János számadó juhász úgy vélte, legjobb lesz, ha utolsónak marad. Már tegnap így határozott, mikor meghallotta, hogy az uraság is lejön a szólításra. S aszerint cselekedett.

Későn kelt. Komótosan felöltözött az ünneplőbe és a pócsi vásáron vett cifra suba is előkerült a ládából. Aztán a paradés bot, pipa, sallangós dohányzacskó, meg minden apró holmi is sorjában.

Örzse néni szépen odakészített mindent az asztalra. S Petri Ján os számtartó juhász boldog volt. Hiába; ritka esemény az ilyesmi az ember életében! Huszonöt esztendő! Egy helyben, egy gazda kenyerin. Hosszú idő!

— Hej! Hej! Örzse lelkem, emlékszől-e? Mámma huszonöt esztendeje, hogy beszegődtünk — sóhajtott az öreg és szivar után koto-rászott a ládafiában. Úgy emlékezett, most egy éve az uraság adott egyet és odatette. Már akkor a mai napra szánta.

Meg is lelte. Leharapta a végét, de csak nem gyujtott rá. — Majd azután — gondolta s visszatette a sok kopott holmi közé.

— Jobb is! — mondta a felesége — haggya kigyelmed a szent karácsonyhon! Kár vón' érte! Úri cibár...

— De'iszen, anyjukom, elszivódik a' mámma! Karácsonyhon meg maj' adódik másik! Meg osztán ünnep e' neköm Örzse! Nagy ünnep! Jubéleon!! Itt az uraság; e'gyütt, mögtisztölt, aszongyák, föl is fog köszöntni! Javitni fog a bérön! Nem közönséges nap ez a mai, Örzse! Nem!

Az asszony öregesen tett-vett. Ragyogott az arca a boldogságtól. Leginkább a javításnak örült.

— Mögérdömölhetnénk, ha javítna! Fog is! Jó embör, segítse is minden lépésibe a pócsi szűz Mária! — sóhajtozott az asszony.

Aztán kalácsot és mézespálinkát hozott az asztalra.

Leültek. Tervezgettek. A javítást oltárterítőre szánták a pócsi kápolnába, az ajándékot maguknak. Tele voltak bizakodással és a gazdájuk iránti meleg szeretettel.

Aztán visszaemlékeztek a multra. Az első esztendő szegénysége; gond, bánat, örömök mind-mind végigszántott képzeletükön és ezernyi érzés kavargott egyszerű szavaikban.

A fehérbehajló udvaron már csak két-három ember lézengett. Petri János nyakába akasztotta a subát, egyet rántott a vállán és oda-szólt az asszonynak:

— No, mék!

Hajlott háttal, öreges léptekkel indult az iroda felé. Hetvenen túl volt; lábai néha megroggyantak a sikosodó úton. Egész elfult, mire odaért. De a szívetáján valami különös melegséget érzett. Az agya is forrón lüktetett. — Vajjon mivel fogja köszönteni az uraság? Mit illenék neki felelni? Hogy-hogy azt nem is kérdezte az asszonytól! Különösen azt, hogy illenék-e kezet csókolni a nagyságos úrnak, mikor átadja az ajándékot! No, mindegy! Maj' adódik sorjába' minden — gondolta s egy pillanatig megállt az ajtó előtt.

Megkocogtatta az ajtót s benyitott. A bérlő úr unottan játszott óraláncával s föl se pislantott a belépőre.

— Hányan vannak még odakint? — kérdezte.

— Én vo'nék az utó'só, nagyságos jó uram — felelt bátortalanul az öreg számadó és reszketett a hangja, mint valami iskolásgyereké, aki vizsga napján szorongva várja az újabb kérdést.

A tisztok összenéztek s a főintéző szólásra köszörülte a torkát, de ismét elkésett.

A bérlő úr ásított és felállt az asztaltól.

— Na, jó hogy maga is itt van, Petri; épen az imént akartam érdeklődni a főintéző úrnál . . .

A vén juhász görnyedt háttal és lesütött szemekkel leste a szót. Úgy érezte, most következik élete legszerencsésebb pillanata. A toroka összezorult és két könnycsepp tolakodott ráncos szemszögletébe.

A bérlő folytatta :

— Izé . . . úgy gondoltam, maga már úgyis szép időt eltöltött, megöregedett, beteges is, a járást sem igen bírja a nyáj után, egyszóval magának, Petri . . . felmondok.

Az utolsó szót már nem is hallotta az öreg számadó. Forgott vele a világ. Kínzó nyilalást érzett a szívetáján. Szédült.

A bérlő még mondott valamit ; valami «mehet» formát, de a juhász ezt se hallotta. Állt mozdulatlanul, nagy-nagy csalódással a lelkében. Mondani akart valamit, de hasztalan erőlködött, nem jött szó a nyelvére.

Kábuló fejfel táromlygott ki az ajtón.

* * *

Mindszentek napja a pusztán is halottak ünnepe. S ha nincs közelben temető, az a pár gyertya is elég az ablak mélyedésében . . .

A tehénistálló melletti cselédlakás gyulladt ki. A gyertyától tüzet fogott a függöny és attól az egész nádfedeles, szüette vityilló. A szélvihárban pár pillanat alatt lángbaborult az istálló is s terjedt a tűz a magtár felé.

Hasztalan volt minden erőfeszítés. A szél vitte a tüzes pernyét s az uraság kétségbeesetten tördelte kezét.

— A magtárhoz ! — kiabált rekedten a tömeg felé s mint egy őrült, rohant a hulló zsarátnokon keresztül az épület felé. Az istálló nappali fényt árasztva égett s a magtár tetején már pattogtak a cserepek. Pár pillanat múlva felcsapott a láng ott is.

Az emberek beszakították a nehéz vasajtót. Rohantak menteni, ami menthető. A bérlőt is sodorták magukkal. Felszorongtak az emeletre. A füst már megtöltött minden zúgot, a tető recsegett.

— Ide, emberek ! A lucerna, heremagot ! Ide, ide, hamar ! — kiáltozott a bérlő — de erőtlén, hangja elveszett a zűrzavaros lármában.

Petri János, az öreg számadó is felkászálódott a lépcsőkön. Fülébe csapott gazdája rekedt kiabálása s a hang irányába tapogatózott.

S e pillanatban recsegve zuhant alá a tetőzet és leszakította az emeleti padozatot. Kétségbeesett kiáltás hasított a levegőbe :

— Segítség ! . . .

Petri keresztülgázolt a búzagarmadán és megállt a hang irányában. A többiek ész nélkül menekültek lefelé.

Vakította a füst, nem látott. A lehulló zsarátnok egy pillanatra megvilágította a helyet s a bérlő felismerte. Parázsló gerendák közé beékelve, ruhája már tüzet fogott. És amikor meglátta a mozdulatlanul figyelő öreg cselédet, a félelemtől megüvegesedett a szeme.

A számadó csak most vette észre a bajbajutott embert. Egy pillanatig eszébe jutott minden; a délelőtti szőlítés, az okozott csalódás és a megbántás. De a másik pillanatban már ott volt mellette. Összeszedve minden erejét, átnyalábolta az összecsucott nehéz testet és vonszolta kifelé a lángok közül.

A bérlő megmenekült a tűzhaláltól. Ernyedt puha teste ott feküdt mozdulatlanul a nedves gyepen s arcára szederjes foltok ültek ki az ijédségtől.

Az emberek körülállták. Egy asszony melléje térdelve a még mindig sziporkázó ruhát tépte le róla, a másik vizet hozott.

Ivott. Görcsösen szoritotta vértelen ajkához a feléje nyujtott edényt, aztán lassan eltűnt arcáról a szürkesség; bágyadtan felemelte tekintetét és körülnézett.

A körötte állók talpra segítették. Újra a régi volt. Arca visszanyerte piros színét, teste kiegyenesedett, csak a hangja volt még erőtlen.

— Ki segített ki a tűzből?

Petri ott állt még, kalapját a kezében szorongatva:

— Én cipeltem ki a nagyságos urat. Istennek hála, csakhogy nem esött nagyobb baj . . .

Szembe álltak egymással az őszhajú juhász és a gazda, aki öt perccel előbb azt hitte, hogy meg kell halnia.

— Jutalom jár ezért, Petri — mondta a bérlő s remegett a hangja.

— Reggel jöjjön az irodába!

Hajnali négy óra volt, mikor a tüzet eloltották s Petri kimerülten haza tért.

Az asszony már aludt.

Nem költötte fel. Kormos gúnyáját sietve hányta le magáról, azután nesztelenül vackára ment. Furcsábbnál-furcsább gondolatok kóvályogtak agyában. Telve volt újra csendes bizakodással. Azután visszagondolt a tegnapi és keserű csalódás mardosta. Fázósan húzta magára ócska subáját. A takaró melege lassan átjárta egész testét. És lassan fölmelegedett belülről is.

— Hátha visszavonja a fölmondást? — próbálta magát nyugtatni — megkérem . . . szépen, tisztólettel . . .

A szívetáján melegség ömlött szét, mikor erre gondolt és nagy, nagy hálával volt eltelve minden és mindenki iránt.

— No, egész bizonyos . . .

Kint a kutyák vonítottak és világosodott, mikor elaludt.

Nyolc óra sem volt, már ott állt az iroda előtt.

Bentről zavaros hangok szűrődtek a folyosóra. A bérlő öblös hangja kihallatszott a többi közül :

— A csendőrségnek ki kell nyomozni a gazembert ! . . .

— Hallatlan ! Ilyen kár . . .

A számadó kopogtatott, aztán lenyomta a kilincset.

A bérlő ép szembe állott vele. Arcán ideges nyugtalanság táncolt, amint ránézett a belépőre.

Petri most nyugodtan állta a tekintetet.

— A naccságos úr parancsolattyára — mondta biztossággal.

— Hja . . . persze . . . maga az, tudom . . . Magának jutalmat ígértem . . .

Homlokán összeszaladtak a ráncok, félrefordult és kinézett az ablakon. Odakint üszkös gerendákat cipeltek a béresek.

Petriből keresetlen szavak alakjában kigördült a nagy elhatározás :

— Megkövetem aláson . . . nem a jutalom mián', hanem, ha . . . vissza teccene a szógálatba . . .

— No, az nem lehet, barátom ! — csapott szavába a bérlő. — Megbomlana a rend. A becsület úgy kívánja, hogy az ember állja a szavát. De ilyet nem tehetek. Holnap mind itt volna a nyakamon, akinek felmondtam . . .

Föl és alá járt, aztán hirtelen megállt a számadó előtt :

— Hanem, tudja mit, barátom? A főintéző úr az imént említé, hogy maga négy birkának az árával tartozik. Egy millióval! Nahát! én ezt elengedem magának. Jutalomkép. Megérdemli, derekasan viselkedett . . .

Petri lekókadtt fejjel hallgatott. Valamit motyogott a bajusza alatt, aztán kitámolygott a szobából, ahol úgy megfeküdte a füstös levegő, hogy szinte beleszédült és valami sajtást érzett a szíve táján.

A friss levegőn egyszeribe magához tért. Fölvetette a fejét és nyakát hátraszegve ment kemény, peckes léptekkel át az udvaron, keresztül az akácson, egyenesen a lakása felé. Csizmája alatt ropogott a gyöngére fagyott avar . . .

* * *

Félóra sem mult és ismét kopogott az iroda ajtaján. Határozottan, keményen.

— Mit akar? — förmedt rá a főintéző.

Petri rántott egyet a vállára akasztott subán, aztán kiegyenesedve, odalépett az asztalhoz, ahol a bérlő ült.

— Meghoztam a tartozást ! — szólt felemelt hangon s odalökte a milliós papírt a bérlő elé.

— Mi ez? — szólt meghökkenve a bérlő.

— Az elbitangolódott négy birka ára !

Aztán önérzetesre fordult a hangja :

— Mert hogy azt böcsületből tettem. Ezzel meg tartoztam.

Szólt és kifordult az ajtón.

Willant Rezső.